

С. А. АСЛАНОВ. ДЕЯКІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано концептуальні підходи до визначення і формування державної етнонаціональної політики в Україні та розглянуто її теоретико-методологічні засади.

Ключові слова: *етноси, етнонаціональна політика, етнонаціональні відносини, етнополітична сфера, етнокомпоненти.*

Проведен анализ концептуальных подходов по определению и формированию государственной этнонациональной политики в Украине и рассмотрены ее теоретические и методологические основы.

Ключевые слова: *этности, этнонациональная политика, этнонациональные отношения, этнополитическая сфера, этнокомпоненты.*

In article analysis conceptual thesis for determination and formation governmental ethnonational policy in Ukraine and theoretico-methodological basis.

Key words: *ethnos, ethnonational policy, ethnonational relations, ethnocomponents.*

Соціально-політичні перетворення, які відбулися в Україні після здобуття державної незалежності, обумовили зростання національної свідомості нації, утвердження національних меншин як сталих структурних компонентів українського поліетнічного суспільства. Відповідно до Конституції України, держава докладає зусиль для сприяння розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин України. Конституційні положення заклали правову базу забезпечення цього розвитку. Права національних меншин на культурне відродження, збереження та розвиток самобутності, традицій і звичаїв були закладені у державній етнонаціональній політиці на перших етапах її формування.

Як результат, в Українській державі відкрилися нові перспективи для відродження етнічних спільнот, творення ними самобутнього етнокультурного життя в руслі духовного розвитку всього українського поліетнічного суспільства. Проте й досі має місце різноманіття підходів до визначення самого феномена етнонаціональної політики. В своєму аналізі, ми будемо виходити з того, що державна етнонаціональна політика – це система концептуальних програм, організаційних заходів у сфері етнонаціонального, етнокультурного та етнополітичного розвитку суспільства. Як будь-яка внутрішня політика, вона складається з двох сутнісних рівнів: теоретичного і практичного. Мета державної етнонаціональної політики – вільний соціально-економічний, культурний і духовний розвій етнічних спільнот країни з врахуванням їх взаємних інтересів. Завдання – створення правових, економічних, політичних, інших передумов для цього. Йдеться про стимулювання розвитку етнічної, національної самосвідомості, утвердження національної честі і гідності¹.

Однак реалізація державної етнонаціональної політики - це не завжди сприяння природному перебігові процесів етногенезу етнічних компонентів суспільства, а й їх коригування, узгодження етнонаціональних інтересів, регулювання етнічно-

© АСЛАНОВ Стелас Антйович – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Ужгородського національного університету

го життя у найрізноманітніших його виявах, урахування етнонаціонального фактора в усіх сферах соціального буття. В центрі державної етнонаціональної політики – потреби розвитку людини і колективу як етнічної одиниці. Вона органічно пов'язана з економічною політикою, має максимально враховувати особливості демографічної поведінки різних етнічних спільнот, екологічну ситуацію на території їх розселення, міграційні процеси тощо².

Етнонаціональна політика України є невід'ємною складовою державної політики, спрямованою на регулювання сфери етнонаціональних відносин з метою забезпечення гармонійного співіснування представників всіх етносів, які населяють Україну. Реалізовується шляхом прийняття законів та рішень органів влади з метою задоволення соціальних, політичних та етнокультурних потреб громадян, що належать до української нації, національних меншин та етнічних груп, утвердження атмосфери міжетнічної толерантності, зміцнення загальнонаціональної єдності в країні. Суб'єктом етнополітики є держава, об'єктом – уся сфера етнонаціональних відносин, включаючи етноспільноти. Однак усталена рольова ієрархія не повинна обмежувати ініціативи останніх в етнонаціональному розвитку, налагодженні вертикальних та горизонтальних зв'язків у етнонаціональній взаємодії.

Вивчаючи теоретичні підвалини етнонаціональної політики України, не можна не згадати вітчизняного теоретика О. Антонюка. Він означає етнонаціональну політику як діяльність держави та її органів у етнополітичній та етнонаціональній сферах з метою відродження, забезпечення життєдіяльності, подальшого розвитку та участі в державотворчих процесах різних структурних етнокомпонентів українського суспільства – української нації, національних меншин; об'єднання їх в єдиний соціум – політичну націю, ядром якої є народ, що дав назву національній державі; розширення зв'язків з українською діаспорою та особами іншого етнічного походження – вихідцями з України; усунення чинників міжетнічної напруженості та міжетнічних конфліктів; регулювання міграційних процесів. Дослідник вважає державу визначальною у формування етнонаціональної політики³.

Не випадково, підхід, який ставить державу не просто у домінуючу позицію щодо визначення спрямування етнонаціональних процесів, а відводить їй роль єдиного регулятора, домінує у етнополітичній науці. В першу чергу тому, що держава виникла як форма етносамоорганізації етносу. Як стверджують Ю. Римаренко, Л. Шкляр та С. Римаренко, на певному етапі етноорганізації постає державність, яка виконує низку функцій, необхідних для повноцінної життєдіяльності етнополітичного організму⁴. Відповідно до концепції самоорганізації етноспільноти, вона прагне збереження, відтворення та розвитку. Держава, виконуючи щодо етноспільноти статусну, захисну, стратегічну, фільтруючу та репрезентативну функцію, забезпечує виконання цих завдань.

Етноси на будь-якому етапі історично-цивілізаційного розвитку прагнуть до самоорганізації, найвищим проявом якої є державність. Тому цілком природнім є те, що за вектор розвитку процесів етнонаціонального буття відповідає держава, шляхом здійснення етнонаціональної політики. Етнополітолог О. Картунов визначає етнонаціональну політику як цілеспрямовану діяльність держави і її органів влади, підпорядковану врегулюванню взаємовідносин між етнонаціональними спільнотами і забезпеченню етнополітичної стабільності суспільства. Подібну позицію займає В. Котигоренко у своїй праці «Етнічні протиріччя і

конфлікти у сучасній Україні», стверджуючи, що у регулюванні етнонаціональних відносин, запобіганні етноконфліктним ситуаціям та їх розв'язанні чільну роль відіграє законотворча, управлінська та практично-політична діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування⁵.

О. Майборода визначає етнонаціональну політику як сферу суспільного життя в багатонаціональних державах, до якої відносяться політичні взаємовідносини державної нації («нації-держави») з етнічними групами всередині держави, а також етнічних груп між собою⁶. К. Вітман закликає колег не боротися з дуалізмом в тлумаченні етнонаціональної політики, зокрема визначаючи її суб'єкт. За його словами, зазвичай суб'єктом етнонаціональної політики постає держава. Дослідник пропонує зійтися на компромісному визначенні етнонаціональної політики як цілеспрямованої діяльності держави й етносів (або їх представників в особі партій, рухів, етнореліг, етнорганізацій)⁷.

Таким чином, в українській етнополітології не існує єдиного підходу до визначення поняття етнонаціональної політики, що гальмує законодавче напрацювання моделі державної етнонаціональної політики. Зокрема не досягнуто консенсусу щодо дуалізму тлумачення суб'єкта етнонаціональної політики, зумовленого, по-перше, тим, що державні еліти, які визначають вектор етнонаціональної політики, самі включені у систему етнонаціональних відносин і представляють інтереси певної етноспільноти, а по-друге, розвитком громадських організацій національних меншин в Україні.

1. *Свєтх В.Б., Троцинський В.П.* Державна етнополітика України: історичні витоки та засади формування в сучасних умовах // Етнополітична ситуація в Україні: спроби наукової інтерпретації. – К.: ІНТЕЛ, 1993. – С. 95-97. 2. *Етнополітичний розвиток України: досвід, проблеми, перспективи* / [Ю. І. Шаповал та ін.]. – К.: Ін-т національних відносин і політики НАН України, 1997. – С. 33. 3. *Антонюк О.В.* Етнополітичний чинник державотворчих процесів в Україні: основні концептуальні засади // Міжнародні відносини і національні меншини України: Стан, перспективи. – К.: Голов. спеціаліст. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2004. – С. 229. 4. *Римаренко, Ю.І.* Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади: Підручник / Ю.І. Римаренко, Л.Є. Шкляр, С.Ю. Римаренко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 56. 5. *Котигоренко В.О.* Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. – К.: Світогляд, 2004. – С. 506. 6. *Мала енциклопедія етнодержавознавства* / Упор. Ю. І. Римаренко. – К.: Генеза, 1996. – С. 488. 7. *Вітман К.М.* Моделі етнонаціональної політики постсоціалістичних країн: Навч. посіб. – К.: Логос, 2008. – С. 13.